

Svicarski etnografski muzej v Baslu je lani novembra meseca ob otvoritvi razstave Jugoslovanske ljudske umetnosti v prostorih Etnološkega muzeja izdal lepo opremljen katalog s 24 skrbno izbranimi fotografijami.

Predgovor je napisal ravnatelj Etnološkega muzeja Alfred Bühler, uvodne besede k razstavi pa predstojnik Svicarskega etnografskega muzeja dr. Robert Wildhaber, ki je razstavo tudi organiziral. Dr. Wildhaber je v zgoščenih vrsticah prikazal pregled pomembnih dogodkov na današnjem ozemlju Jugoslavije od prazgodovine do danes. Stevilna kulturna območja, ki so po avtorjevem mnenju odsev mnogih in intenzivnih selitev različnih ljudstev preko naših krajev, so tuje elemente absorbirala in jih pomešala s slovanskimi. Velika pestrost tujih vplivov in staroslovanski kulturni elementi so ustvarili nov lik v jugoslovanski ljudski umetnosti.

Avtor razlikuje v današnji Jugoslaviji šest kulturnih območij in jih razporeja po etničnih pokrajinah. Alpsko območje obsega skoraj vso Slovenijo s podaljški do severne Hrvaške, nato sledi mediteransko (Istra, Dalmacija), dinarsko, panonsko, moravsko (stara Srbija, Kosmet) in makedonsko kulturno območje.

Za alpsko kulturno pokrajino omenja poleg kozolcev, panjskih končnic, pustnih mask, velikonočnih pisanic tudi slike na steklo, o katerih pa dvomi, da bi jih bili izdelovali v Sloveniji. Avtor misli, da so jih slovenci in kočevski krošnjari kupovali v Nemčiji in jih prodajali pri nas. To mnenje bo vsekakor veljalo za Kočevsko, ne pa za vso Slovenijo. Domače zadevne delavnice na Gorenjskem so izpričane že v 18. in 19. stoletju. Posebno znani slikarji slik na steklo so bili v Poljanski in Selški dolini ter še marsikje drugod. Ti domači slikarji so upodabljali figure, ki jih kažejo slike na steklu, med drugim tudi v slovanskih ljudskih nošah.

Ves razstavljeni material je last Svicarskega etnografskega muzeja v Baslu. Že dr. Ed. Hoffmann-Krayer, ustanovitelj Etnografskega muzeja, je zbiral jugoslovansko gradivo; dopolnil ga je njegov naslednik dr. Robert Wildhaber, ki je po Jugoslaviji tudi sam nabiral predmete. Nekaj ljudsko-umetniških predmetov iz Slovenije in fotografij sta mu posredovala Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU in Etnografski muzej v Ljubljani.

Tak način prikazovanja naše ljudske kulture v tujih muzejih moramo samo pozdraviti, obenem pa želeti, da bi se takšno vrednotenje bogastva naše pestre ljudske umetnosti razširilo še po drugih evropskih muzejih.

Pavla Štrukelj

Joel Martin Halpern, *A Serbian Village*. Illustrations by Barbara Kerewsky Halpern. Columbia University Press, New York 1958, XXII + 325.

Radi se o delu koje je pod naslovom *Social and Cultural Change in a Serbian Village* bilo objavljeno 1956 v New Havenu (Conn., U. S. A.) kao rukopis i koje sam prikazao u Slovenskom etnografu X (1957), str. 229—230. Nije, dakle, trebalo dugo čekati pa da se pojavi definitivno izdanje tog dela, ovog puta u izdanju Izdavačkog preduzeća Univerziteta Kolumbije. Ta činjenica je dokaz kako je disertacija Dž. Halperna ocenjena u Americi kao značajan prilog nauci; delo je dobilo i naročitu nagradu Univerziteta Kolumbije. S druge strane, uspehu autorovu mnogo su doprinele i aktuelnost teme kao i činjenica da se u S. A. D. poslednjih godina mnogo polaže na tu vrstu studija.

Definitivno izdanje ovoga dela ne razlikuje se mnogo od privremenog izdanja koje mu je prethodilo, tako da moj raniji prikaz vredi i za definitivno izdanje. Ne uzimajući u obzir stilska poboljšanja, definitivno izdanje razlikuje se od privremenoga poglavito po tome što je nešto kraće: u tekstu je bilo izostavljanja stavova sa podacima i razmatranjima koji nisu od bitnog ili neposrednog značaja za selo Orašac. U većoj meri su skraćeni odeljci u kojima se govorilo o preistoriji i ranoj istoriji (u ranijem izdanju str. 40

do 46, u definitivnom str. 8—9) kao i o kretanju stanovništva u 19 veku (str. 49—56 odnosno 9—11); u ostalim odeljcima izostavljeni su pojedini stavovi. Izostavljen je odeljak »Ethos« ali su misli i razmatranja iz tog odeljka uneti u definitivnom izdanju u odeljak koji sada nosi naslov »Orašački seljak i svet izvan sela« (str. 284—300). Znatno je smanjen broj ilustracija u delu: karata (ranije 8, sada 3), slika (ranije 35, sada 32), tabela (ranije 78, sada 13; zadržane uglavnom samo demografske).

Knjiga je tehnički odlično opremljena, pa su u njoj ispravljani mnogi raniji manji nedostaci. Ipak je ostao poneki takav nedostatak, ali srećom ni jedan takav da bi uticao na smisao ili zaključke. Radi se, naime, o tome da je ponegde kod naših reči napisano veliko mesto malog i obratno, neko slovo pogrešno napisano (na pr. »Tućindan« mesto »Tucindan«) ili ispušteno (»velki post« mesto »veliki post«). Ozbiljnije greške te vrste nalaze se na strani 155 pod br. 36 i 37: *stričevi* (mesto *stričevići*) i *ujevići* (mesto *ujčevići*), kako je i bilo u privremenom izdanju; *Eroji* na str. 287 biće ili pogrešno zapisano ili pogrešno shvaćeno mesto *Ere* ili je možda zapisano dobro ali kao sasvim nova narodna etimologija. Nije dobar prevod stihova

I radi su božji ugodnici,
jer je krvca iz zemlje provrela

za što se piscu ne može mnogo zameriti, jer se radi o jednom osobitom narodnom verovanju u vezi sa krvnom osvetom.

U svom delu Dž. Halpern je vrlo živo i ubedljivo prikazao kakve su sve društvene i kulturne promene izvršene u Orašcu u toku od 1804 do 1954. On i inače ističe dinamičnost narodnog života. Već s tog gledišta ne može se primiti tvrđenje (na str. 56), da je, pošto su Turci zavladaali srpskim zemljama, organizacija sela ostala netaknuta. Za vreme turske vladavine izmenjeno je mnogo toga i u organizaciji sela u odnosu prema stanju pre turskog osvojenja.

Delo Dž. Halperna predstavlja jednu monografiju kakvih u našoj stručnoj literaturi još nema, i ono će s te strane moći da posluži kao obrazac. Ta monografija, doduše, za jugoslovenske stručnjake i čitaoce ne donosi mnogo nove grade: tu je većinom materijal nama dobro poznat, sem promatranja pojava iz najnovijeg doba, ali su novi način prilazjenja i obrada: nije to etnološka grada koju može da čita samo stručnjak po dužnosti; težište je na prikazivanju ljudi i njihova života kao i snaga koje ga uobličavaju. Autor ne samo da je veoma vešto i živo prikazao narodni život u Orašju i Sumadiji uopšte, izbegavajući detalje kojima obično kipte etnološki opisi narodnog života i koji često ne kazuju mnogo, nego je on, koristeći razne vrste izvora, vrlo uspešno prikazao i promene kroz koje je prošlo seosko društvo u Orašju i Srbiji u toku 150 godina od Prvog srpskog ustanka. Osobito su uspehi odeljci o razvitku i stanju ekonomike kao i društvene organizacije. Potrebno je naročito istaći jedan od zaključaka Dž. Halperna, naime da selo nije jednostavno podlegalo uticajima grada. U Srbiji je iz seoskog stanovništva bila proizašla vladajuća i trgovačka klasa. A u najnovije vreme odnos između seoskog i gradskog stanovništva u Srbiji ima neke elemente reciprociteta: gotovo svi građani imaju srodnike na selu, a uvek se u politici dobro čuo glas seljaka.

Za svet na strani, osobito za naučnike koji ne znaju naše jezike i ne mogu da prate našu literaturu, delo Dž. Halperna poslužiće kao odlična informacija, jer je pisano velikom objektivnošću, iako sa mnogo simpatija za šumadiskog seljaka i Jugoslaviju, ma da se autor kritički odnosi prema našem državnom sistemu (ali ne neprijateljski). Tome će mnogo doprineti i tečan i živ način izlaganja, ožvljen prevodima naših stihova, odlomcima iz autobiografija ljudi iz Orašca, dačkih zadataka i slično.

Mil. S. Filipović